

QOZOQ ADABIYOTI DARSLARIDA MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYALARI

Nurullayeva Jazira

Navoiy davlat universiteti tillar fakulteti qozoq tili va adabiyoti
3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15382006>

ARTICLE INFO

Received: 28th April 2025

Accepted: 30th April 2025

Published: 10th May 2025

KEYWORDS

Mustaqil ta'lim, kompetensiya, adabiy tafakkur, Qozoq adabiyoti, interfaol metodlar, tahlil, refleksiya, ijodiy topshiriqlar.

ABSTRACT

Ushbu maqolada Qozoq adabiyotini o'qitish jarayonida o'quvchilarda mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirishning mazmuni, metodik yo'llari va ahamiyati tahlil qilinadi. Mustaqil fikrlash, izlanish, adabiy materiallarni chuqur anglash va tahlil qilishga yo'naltirilgan topshiriqlar o'quvchilarning o'z ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Maqolada bu kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladigan interfaol metodlar, mustaqil ish turlari va amaliy dars misollari keltiriladi.

Bugungi globallashuv davrida zamonaviy ta'lim tizimi shaxsga yo'naltirilgan, mustaqil fikrlaydigan, yangilikka intiluvchi, tahliliy yondasha oladigan avlodni tarbiyalashni asosiy vazifa qilib olgan. Ayniqsa, adabiyot darslarida o'quvchilarda mustaqil fikr yuritish, tahlil qilish, baholash kabi kompetensiyalarni shakllantirish muhim hisoblanadi. Qozoq adabiyoti – bu nafaqat milliy badiiy meros, balki o'quvchining ma'naviy-axloqiy kamoloti, tafakkuri, nutqi va estetik didini rivojlantirishda beqiyos manba. Shu nuqtai nazardan, Qozoq adabiyoti darslarida o'quvchilarning mustaqil ta'limga tayyorligi va shu yo'ldagi faoliyatlari eng asosiy kompetensiyalardan biri sifatida qaralmoqda. Mustaqil ta'lim kompetensiyalari har qanday ta'lim yo'nalishida, jumladan, qozoq adabiyotida ham aspirantlar uchun zaruriy malaka hisoblanadi. Bu kompetensiyalar o'quvchilarga o'z ta'limini o'z zimmasiga olishga, tadqiqot o'tkazishga, axborotni tanqidiy tahlil qilishga va o'z xulosalarini samarali bayon etishga imkon beradi. Qozoq adabiyoti kontekstida mustaqil o'rganish kompetensiyalari qozoq tilidagi adabiy asarlarning boy gobelenini tushunish, shuningdek, ushbu asarlar yozilgan tarixiy, madaniy va ijtimoiy sharoitlarni o'zlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Qozoq fanidan mustaqil ta'lim olishning muhim kompetensiyalaridan biri tadqiqotchilik adabiyotidir. Magistratura talabalari foydali manbalarni aniqlay olishlari, katta hajmdagi ma'lumotlarni elakdan o'tkazishlari va ularning ishlab chiqarish argumentga sintez qilishlari kerak. Qozoq adabiyoti kabi rang-barang va murakkab sohada yuqori sifatli o'quv ishlarini olish uchun puxta va uslubiy tadqiqot olib borish jarayoni zarur. Talabalar qozoq adabiyotining yashirin durdonalarini ochish va uning madaniy ahamiyatini chuqurroq anglash uchun ma'lumotlar bazalari, arxivlar va boshqa ma'lumotlar manbalarini keza olishlari kerak.

Mustaqil ta'lim kompetensiyasi o'quvchining bilim olish jarayonida o'z-o'zini boshqarishi, rejalashtirishi, ma'lumot topishi, tahlil qilishi va yakuniy xulosa chiqarishi ko'nikmalarining yig'indisidir. Bu kompetensiya quyidagilarni qamrab oladi: axborot bilan ishlash (manbalarni izlab topish, saralash, tahlil qilish); mustaqil o'qish va yozma fikr bildirish; ijodiy yondashuv; vaqtini boshqarish; o'zini baholash va rivojlantirish. Qozoq adabiyotida mustaqil ta'lim

olishning yana bir asosiy kompetensiyasi bu tanqidiy fikrlashdir. Magistratura talabalari ma'lumotlarning sifati va asosiligidini baholay olishlari, taxminlarga savol berishlari va adabiy matnlarning o'z talqinlarini ishlab chiqishlari kerak. Tanqidiy fikrlash qozoq adabiyotidagi murakkab mavzular, personajlar va hikoya tuzilmalari bilan shug'ullanish, shuningdek, bu matnlarda tarixiy va ijtimoiy voqelikni qanday aks ettirishini tahlil qilish uchun zarurdir. Talabalar adabiy asarlarga ochiq fikr bilan yondashishlari, turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqishlari va turli matnlar va mualliflar o'rtasida aloqa o'rnatishlari kerak. Samarali ovqatlanish va muloqot qilish ko' uchuni qo'zoq adabiyotatura talabalari uchun ham halyicha magistraturadir. Talabalar yozma topshiriqlar, tadqiqot ishlari va taqdimotlarda o'z ma'lumotlarini aniq va ishonchli ifodalay olishlari kerak. Yaxshi mahsulotni va ishlab chiqarish ishlab chiqarish, da'volarni qo'llab-quvvatlash uchun undan ko'chirish va ilmiy munozara bilan shug'ullanish qat'iy jozibali ilmiy ishlab chiqarish uchun mahsulotlar juda. Magistratura talabalari, fikr-mulohazalarini so'rash, fikr almashish va tadqiqot ishlarida hamkorlik qilish uchun o'z tengdoshlari, professorlari va akademik hamjamiyatning boshqa a'zolariga o'z g'oyalarini samarali davolashlari kerak. Qozoq adabiyoti darslarida quyidagi usullar o'quvchilarning mustaqil kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi:

Klaster metodi – asosiy g'oya va fikrlarni mustaqil ravishda guruhlash.

INSERT texnikasi – matnni belgilash orqali muhim ma'lumotlarni ajratish va izohlash.

Kichik guruhlarda izlanish – doston yoki obrazlar haqida tadqiqot olib borish.

Ishchi daftarlar bilan ishlash – ijodiy yozuvlar, savol-javoblar, "kunlik"lar yuritish.

Refleksiya topshiriqlari – o'z o'rganish jarayoni ustidan fikr yuritish.

Portfel metodikasi – o'quvchi tomonidan yig'ilgan adabiy izlanishlar, fikrlar to'plami.

Qozoq adabiyoti bo'yicha magistratura talabalari tadqiqot, tanqidiy fikrlash va muloqot qobiliyatlari bilan bir qatorda o'z-o'zini boshqarish va motivatsiya hissini ham egallashlari kerak. Mustaqil ta'lim talabalardan tashabbus ko'rsatishni, vaqtni samarali boshqarishni va o'z o'quv yutuqlari uchun maqsadlar qo'yishni talab qiladi. Qozoq adabiyoti kabi ixtisoslashgan sohada talabalar mustaqil ishlay olishlari, o'z manfaatlarini ko'zlashlari, qiyinchiliklar va muvaffaqiyatsizliklarga qarshi turmasliklari kerak. O'z-o'zini tarbiyalash topshiriqlarni bajarish, belgilangan muddatlarga rioya qilish va intellektual o'sish va rivojlanish imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish uchun juda muhimdir. Qozoq fanidan aspirantlar uchun adabiyotlar va jamoada ishlash ham muhim kompetensiyalar. Mustaqil ta'lim o'z bilim va ko'rinishini tekshirish uchun muhim bo'lsa-da, tengdoshlar, professorlar va sohadagi boshqa kompaniyalar bilan hamkorlik qilish o'quv ishlarining sifati va ta'sirini tuzatishi mumkin. Magistratura talabalari tadqiqotlarini, tanqidiy fikrlashni yaxshilash uchun konstruktiv muloqotga kirishishlari, fikr almashishlari, fikr bildirishlari va qilishlari kerak. Hamkorlik, talabalarga akademik hamjaiyatdagi boshqalar bilan aloqani o'rnatishga, o'z tizimlarini ishlab chiqarishga va qo'zoq adabiyotlarni yig'ish bilimlarni tejashga hissa qo'shishga yordam beradi. Moslashuvchanlik va mulk holdalik bu sohada dinamik va rivojlanib borayotgan shaxsni olgan adabiyoti magistratura talabalari uchun asosiy kompetensiyalardir. Mustaqil ta'lim kompetensiyasini shakllantirishda baholash ham muhim. Bu jarayonda:

O'zaro baholash (peer-assessment);

O'zini baholash (self-assessment);

Portfolio tahlili;

Taqdimotlar va taqdim etilgan fikrlar asosida ustoz bahosi qo'llaniladi.

Talabalar yangi muammolar, texnologiyalar va metodologiyalarga, adabiy aslarni ishlab chiqarish va qabul qilishga ta'sir ko'rsatadigan ijtimoiy va siyosiy kontekstlarga moslasha olishlari kerak. Oyoq ustida'ylash, kutilmagan hodisalarga moslashish va yangi g'oyalar va istiqbollarni qabul qilish jarayoni akademik va stipendiyalarning tez va muvaffaqiyatli dunyosida gullab-yashnash uchun juda qulay. Talabalar o'z ishlarining barcha jabhalarida, individual tadqiqotlar, tajriba va muloqotda akademik halollik, halollik va boshqalar hurmat qilishning eng yuqori standartlariga rioya qilishlari kerak. Plagiat, uydirma va o'qishdagi nojo'yaning talab- davolashning boshqa yo'l bilan obro'siga putur yetkazishi va uning martabasiga putur yetkazishi mumkin bo'lgan jiddiy huquqbuzarliklardir. Magistratura talabalari, tengdoshlari, professorlari va akademik hamjamiyatning boshqa a'zolari bilan o'zaro munosabatlarda professionallik ko'rsatishlari kerak.

Xulosa

Mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish Qozoq adabiyoti darslarining sifatli va samarali bo'lishida muhim omildir. O'quvchi nafaqat asarni o'qiydi, balki u bilan ishlaydi, u haqida fikr yuritadi, baholaydi va yangicha qarashlar bildiradi. Bu esa uni mustaqil, faol, mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Abduvaliyeva M. *Adabiyot ta'limida zamonaviy metodlar*. Toshkent: Fan, 2020.
2. Auezov M. *Abay yoli*. Olmaota: Jazuushy, 2017.
3. Jumabayev M. *Tanlangan asarlar*. Nur-Sulton: Qalam, 2018.
4. Nazarbayeva D. *Zamonaviy o'quvchi – faol o'rganuvchi*. Olmaota, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. *Adabiyot fanini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv*, Toshkent, 2022.
6. www.kitap.kz – Elektron kutubxona portali
7. Muminova G. *Milliy adabiyot va innovatsion ta'lim*. Andijon, 2023.